

GÖRSEL KÜLTÜR MEDYA VE TOPLUM

GÖRSEL KÜLTÜR NEDİR ?–.....	2
İMGENİN ÜRETİMİ–.....	5
MEDYA VE KÜLTÜR–.....	7
GÖRSEL KÜLTÜR–.....	9
Bir Yaşam Kültürü Mimarlık–.....	9
Sanat Penceresinden İmgeler–.....	15
Sanatta Yeni Ufuklar–.....	19
Durağan ve Hareketli Görüntünün Öyküsü–.....	25
Görsel Okuryazarlık–.....	30
Sayısal Görsel Yaşam–.....	34

GÖRSEL KÜLTÜR NEDİR ?

“Görsel kültür” güzel sanatlardan popüler filmlere, televizyondan reklama, bilim, hukuk ve tıp alanlarında kullanılan görsel verilere kadar pek çok medya biçimini kapsar.

- Görsel kültürün ne anlama geldiğini anlamak için öncelikle kültürü tanımlamamız gerekir.

Kültür: Kültür geleneksel olarak “güzel” sanatlar olarak anlaşılmıştır: klasik resim, edebiyat, müzik ve felsefe çalışmaları vb.

Matthew Arnold gibi filozoflar tarafından kültür, toplumda “söylenmiş ya da düşünülmüş en iyi şey” olarak tanımlanmıştır; dolayısıyla burada elit ve eğitilmiş bir izleyici kitlesi söz konusudur.

Bu anlayış, kültürü iki kategoriye böler:

- 1- Yüksek kültür
- 2- Aşağı kültür

Kültürel Çalışmalar'ın "kültür" kavrayışı

- ⦿ Kültürel çalışmalar için kültür, sanat ya da yüksek kültürle sınırlandırılmaz; gündelik sembolik ifadeleri ve pratikleri içerecek biçimde ele alınır.
- ⦿ Benzer şekilde görsel kültür çalışmaları da sanat tarihi analizinin yüksek kültür, aşağı kültür ayırımından ve film çalışmaları, televizyon çalışmaları gibi araca göre bölünmüş görsel analiz modellerinden uzak durur.
- ⦿ Kültür bir grup, topluluk ya da toplumun paylaştığı pratikler olarak açıklanabilir. Görsel, işitsel ve yazınsal olarak anlam bu pratikler yoluyla üretilir.
- ⦿ Görsel kültürden bahsettiğimizde ise bu kültür kavrayışını görsel formlara yani resim, baskı, fotoğraf, film, televizyon, video, reklam, haber görüntüleri ve bilimsel imgelere uygulamamız gerekir.
- ⦿ Görsel kültürü sabit bir alan olarak değil, sınıf, toplumsal cinsiyet, cinsel ve ırksal aidiyetlere ilişkin toplumsal tanımlar üzerine sürekli bir mücadelenin alanı olarak ele almak gerekir.

- ⦿ Görsel olan daima, görsel olmayan bir alana göndermede bulunur. Bunlar en temel düzeyde iktidar ve gücün, temsil politikalarının ve öznelliğin üretildiği alanlarıdır.
- ⦿ Görüntüye yönelik eleştirel okumalar, toplumdaki iktidar ilişkilerini açığa çıkarır ve onlara yönelik eleştirel bir farkındalığı olanaklı kılar.
- ⦿ Görsel kültür çalışmaları, kültürel çalışmalar gibi işaret sistemlerini, kurumları ve kültürel deneyimleri sorgulayan Marksizm, semiyotik, psikanaliz gibi yaklaşımları kullanır.
- ⦿ Fotoğraf tarihi ve teorisini de kapsayan sanat tarihi ve film çalışmaları disiplinlerinde geliştirilen eleştirel görsel analiz modellerinden faydalanır.

İMGENİN ÜRETİMİ

A- Teknoloji

B-Tür

C- Toplumsal

c-1- Kültürel üretimin ekonomik süreçleri

c-2- İmge üretim endüstrileri

c-3-İmge üretiminde harekete geçirilen toplumsal ve/veya politik kimliklerdir.

İmgenin Kendisi

- ⦿ Kompozisyon analizi
- ⦿ Psikanaliz
- ⦿ İçerik analizi
- ⦿ İzleyici
- ⦿ Anlam sabit değildir.
- ⦿ Anlam, metnin üreticisi tarafından belirlenemez.
- ⦿ Mesaj hiçbir zaman şeffaf değildir.
- ⦿ İzleyici hiçbir zaman pasif değildir.
- ⦿ Bir metnin anlamı onun üreticisiyle okuyucu arasında yer alır.
- ⦿ Metnin üreticisi anlamı belirli yollarla çerçeveler, okuyucu ise bunu kendi kişisel geçmişi, farklı toplumsal durumlara ve yorumlama çerçevelerine göre anlamlandırır.

MEDYA VE KÜLTÜR

Kültürün Medya Aracılığıyla Yayılımı

Kitle iletişim araçlarının küreselleşme sürecinde merkezi bir konumu vardır. Kitle iletişim araçlarının etkileri hem geniş hem de sınırlıdır. Küreselleşmenin olduğu tüm alanlarda önemli bir rolü olmasından dolayı geniştir, gündelik yaşamın önemli bir parçası olmasına rağmen kültürel deneyimin tek kaynağı olmamasından dolayı da sınırlıdır (Tomlinson, 2004: 37). Her ne kadar kitle iletişim araçları, küreselleşme konusunda biricik güç değilse de küreselleşme sürecinin ortaya çıkmasında ve hız kazanmasında çok etkin bir rol oynamıştır. Sahip olduğu teknolojik nitelikleri nedeniyle ulusal sınırları ortadan kaldırmış, ülkeleri (özellikle de bu teknolojilere sahip olanlar lehine) birbirleri ile **daha fazla** "etkileşim" içerisine sokmuştur. Sadece teknolojik değil, aynı zamanda sahip olduğu sosyal, kültürel ve ideolojik özellikleri nedeniyle de küreselleşmenin altyapısını oluşturmuştur. Yanı sıra kitle iletişim araçları ile kurulan dünya iletişim şebekesi, toplumların her yerini, her alanını kuşatmıştır.

Yerel medyaların da bu küresel iletişim ağlarına bağlanması ya da küresel medyaların yerel uzantılarıyla da (CNN-Türk örneğinde olduğu gibi) küresel alanlar yerelleşmekte ve küresel güçler, eğilimler, kültürler vb. dünyanın her tarafına ulaşmaktadır. Küresel mesajlar yerelle birleşmek suretiyle küresel akışın içeriğini zenginleştirmekte (Önür, 2002: 186-187) ancak küresel akışın yerelle birleşerek zenginleşmesi de yerel kültürleri ve yerel özellikleri yerinden ederek kendi çıkarları doğrultusunda yerel özelliklerin otantikliğini kullanarak küresel kültüre katkıda bulunmaktadır.

GÖRSEL KÜLTÜR

Bir Yaşam Kültürü Mimarlık

İnsanoğlunun çevresini değiştirmesi ve kendine göre biçimlendirmeye çalışması çok erken dönemlerden başlamış, doğanın önerdiği sığınakların yetersizliği, yapı yapma niyetinin başlangıcı olmuştur. Konargöçer tarzda yaşayan insanlar, neolitik dönemde küçük çaplı tarıma geçmişler, büyük nehir kenarlarına yerleşerek, Çatalhöyük'teki gibi toplu yaşam alanları kurmuşlardır. Barınaklar dışında mezarlar ve törensel işlevi olan anıtsal yapılar da yaratılmış, amaçları bilinmese de megalit taş yapılar, kalıcı izler bırakma, doğayı değiştirme ve o yeri işaretleme arzusunun göstergeleri olarak bugünlere kadar gelmişlerdir.

Yazının MÖ 3200'de bulunması sonucu tarih öncesi dönem sona ermiş, bu sayede uygarlıklar hakkında daha doğru bilgilere ulaşılması mümkün olmuştur. MÖ 3500'den itibaren Mezapotamya ve Mısır bölgelerindeki gibi, bereketli topraklarda kültürler, uygarlıklar doğmuş, farklı malzemelerle ve yapım teknikleri kullanılarak, anıtsal ya da barınma amaçlı dayanıklı yapılar inşa edilmiştir. Ziguratlar ve piramitler bu dönemin en önemli anıtsal yapıları olarak öne çıkmaktadırlar.

Kamusal ve kutsal mimarisi ve tasarlanmış şehirleriyle Yunan Uygarlığı Mısır, Minos ve Miken uygarlıklarından etkilenmiş, bu sentezin sonucunda da soylu bir mimari üslûba ulaşmışlardır. Yunan mimarlar klasik düzenler olarak bilinen ve doğadan esinlenen bir ideal yapı oranları sistemi geliştirmişlerdir. Romalılar ise kemer, tonoz ve kubbe yapımı tekniklerin alt yapısını alarak geliştirmişler, beton karışımında yeni teknikler uygulamışlardır. Roma mimarisi, Yunan mimarisinin tersine boşluğun, iç ve dış mekânın mimarisi olarak anılmıştır. Roma İmparatoru Konstantin'in Hristiyanlığı kabul etmesi ve Batıdaki siyasal durumun bozulması sonucunda İmparatorluk başkentini doğuya kaydırarak Konstantinapolis olarak adlandırılan şehri, yani İstanbul'u yeni yapılar ve Ayasofya gibi kiliselerle donatmıştır.

Hız. Muhammed aracılığıyla indirilmiş olan Kuran'ın tanımladığı ibadet ve kültürel açılımlara olanak verecek mimari eserler olan camiler, medreseler, türbeler, saraylar, kervansaraylar ve hamamlar, VII. yüzyıldan başlayarak inşa edilmiş, mekân süslemelerinde çiçek ve geometrik formlara ağırlık verilerek, hayvan ve insan tasvirleri kullanılmamıştır. Hız. Muhammed'in Medine'deki evinin bitişiğindeki avlu, İslamiyeti anlattığı ilk ibadet mekânı ve geleceğin cami planlarının ana hatlarını belirleyen düzen olarak kabul edilmektedir.

Gotik üslup, Romanesk ustaların yapısal problemlere buldukları çözümlerle, daha önceki kültürlerden gelen öğelerin kullanılması ve senteziyle gelişmiştir. Gotiğin öğeleri olan kaburgalı tonozlar, uçan payandalar, sivri kemerler, üçlü portal ve gül pencereler sentezlenerek yeni bir yapı tipi ve dili elde edilmiştir, Gotik özellikle katedral mimarisi olarak anılmıştır. Rönesans XV. yüzyılda İtalya'da başlamış, eski Yunanca ve Latince belgelerin ortaya çıkmasının etkisiyle, antik üslup ve kuramları tekrar keşfedilmiştir. Bilimsel gözlem, bireysel deneyim önem kazanmış ve hümanizm bir anlayış olarak yükselmiştir. Mimarlık, resim ve heykel sanatların bir ardılığı adına çok önemli eserler ortaya çıkmıştır. Avrupa'da Rönesans yaşanırken, Osmanlı İmparatorluğu'nda da Kanuni Dönemi'nden itibaren, Mimar Sinan en gözde eserlerini gerçekleştirmiş, Süleymaniye ve Selimiye Camileri dehasının en önemli sonuçları olarak ele alınmıştır.

Süslü ve etkileyici Barok akımın arkasında Katolik kilisesinin, Protestanlık ve yükselen hümanizm anlayışlarının karşısında yeniden otoritesini kazanma niyeti yatmaktadır. Hayranlık, eziklik ve şaşkınlık yaratmak amacıyla mimarlık, müzik, resim ve heykel etkileyici temalar altında birleştirilmiştir. Barok, kilise etkisinde başlasa da Avrupa'da XVII. ve XVIII. yüzyılda üstün mimari üslup olarak saraylarda yerini almıştır. Kıvrımlı formların ağırlığı ile ayırt edilen Rokoko, barok geç dönem tarzı olarak öne çıkmıştır.

1800-1900 arasında ise mimaride erken dönem uyanışları yaşanmış, yabancı ve egzotik tarzların etkisinde kalınmıştır, eklektik yapı biçimleri ortaya çıkmıştır. XVIII. yy yarısından itibaren ise yeni endüstriyel malzemelerin ve yöntemlerin kamu mimarisinde yoğunluklu olarak kullanılması söz konusu oldu. Tarım toplumundan endüstri toplumuna geçiş, şehirlerde burjuva sınıfının gelişmesi ve işçi sınıfının da buna eklenmesi ile mekânsal ihtiyaçların ve her türlü üretimin artmasıyla sonuçlandı. Mimarlar ve mühendislerin ortaklığıyla çok katlı modern binaların ve gökdelenlerin yapımına başlandı. Bu dönemlerde işlevselci yaklaşımların yanında, bölgeselci kişisel yaklaşımları da görmek mümkündür. Diğer yandan da insan ile maddenin arasına giren endüstrinin estetik güzelliği yok ettiği görüşünde olan bazı sanatçı ve mimarlar gerçekte ancak insan elinin maddeye can verebileceğini savunarak, tüm gelişmelerin yanında farklı bir estetik yarattılar ve Art Nouveau akımı çerçevesinde eserler verdiler.

Eski mimari akımların yeni malzemelerle kullanılmasını savunan dekoratif mimarinin karşısında farklı yaklaşımlar ortaya çıktı. **1919 yılında** görsel sanatlar, mimarlık ve tasarımın teknolojiyle ve toplu üretim teknikleriyle olan birlikteliğini savunan bir okul olan Bauhaus modern tasarımın yolunu açtı. Amaç "biçimin işleve uyduğu" binaları yaratmak ve bunu çağın malzemeleri olan, betonarme, çelik ve cam ve yeni tekniklerle yapabilmektir. II. Dünya

Savaşı ardından binaların inşasında kullanılan baskın modernist tavır, bezemeden arınmış, işlevselci felsefenin önderliğinde minimalist bir yaklaşımı getirdi. Bu yönde pek çok mimar, önemli eserler verdi, modern mimarinin baş eserleri Avrupa ve Amerika'da gerçekleştirildi ve bu yaklaşım dünyaya yayıldı.

Modern mimarinin süslemeyi biçimden uzaklaştırmasına bir tepki olarak, bazı mimarlar tarihe dönüş yaşayarak yeni estetik deneyleri yapmaya başladılar. Postmodern yaklaşımlar öne çıktı. Tarih yenifikirleri beslemek için bir zemin oldu, tarihten ödünç alınan öğeler, sütunlar, dekoratif ele alışlar, yapılar, yeni üsluplarda canlandı. Bunun yanında dekonstrüktif yaklaşımlar çerçevesinde Gerry ve Hadid gibi mimarlar üç boyutlu geometride yeni deneyler yaparak, mekânları parçalayıp, farklı bütünler oluşturmaya yöneldiler ve dünyanın büyük kentlerinde kentsel simge haline gelen binalar tasarladılar.

Malzeme ve tasarım tekniklerindeki hayal edilemeyecek gelişmeler ile bilgisayar programlarının getirdiği olanakların birleşmesi sayesinde pek çok yeni form olasılıkları denenmekte ve yepyeni mekânsal deneyimler tasarlanabilmektedir. Yeşil mimari ve ekolojik tasarım kavramları paralelindeki yaklaşımlar ise sürdürülebilir bir yaşam ve mimarlık önerisi yapmakta, insanları teknolojiyi bu çerçevede kullanmaya yönlendirmektedir.

Mimarlık geçmişte, zamanın ve yaşamın görsel kaydı olduğu gibi gelecekte de insanlık etkinliğinin bir kabı olmaya devam edecektir. Yapısal çevre insanların hayatlarını etkileyecek, insanlar da fiziksel çevrelerini hızla dönüştürmeye devam ederek geçmişin de senteziyle geleceğin anıtlarını yapacaklardır. Sorulması gereken soru hızla kirlettiğimiz ve doğal kaynaklarını tükettiğimiz çevremizde, bunu sürdüreceğimiz şartları koruyup koruyamayacağımız ve de dünyamızı gelecekte daha eşitlikçi olarak yaşanabilir bir yer haline getirip getiremeyeceğimizdir.

Sanat Penceresinden İmgeler

Sanatı, en basit ifadesiyle yaratıcılığın ya da hayal gücünün somutlaştırılması şeklinde açıklayabiliriz. İnsanoğlu varolalı beri kendini sanat ile ifade etmeye çalışmış, toplum içinde yaratıcı, farklılığı olan kişiler sanatçı kişilikleriyle eserler üretmişlerdir. Yine aynı genel çerçevede baktığımızda; sanatçı için, herkesin duyduğunu, gördüğünü, hissettiğini, düşündüğünü; farklı şekilde duyan, gören, hisseden, düşünen, yorumlayandır, diyebiliriz. Sanatçı, farklı, özgün, çoğu **kez** marjinal, duyulmayı duyan, görülmeyeni görendir.

Binlerce yıl önce Lascaux Mağarasında ilkel insanı çevresindeki hayvanları çizmeye iten dürtü neydi bilemiyoruz ancak bu ilkel insanın çevresinde var olanları betimleme ihtiyacı ve amacı içinde olduğu açıktır. İnsanın bu ihtiyacı binyıllardır hiç değişmedi.

Sanatı Tarihi içinde Mimarlık sanatı önemli bir yer tutar. Vazgeçemediğimiz barınma ve yaşamsal eylemleri sürdürebilme döngümüz, bizi mekan kavramına bağımlı kılar. Bu yüzden yüzyıllar boyu kültür ve medeniyetler sanatsal olarak eriştikleri yetkinlik noktasını "Mimarlık" üzerinden ortaya koymuşlardır. Antik Çağ olarak adlandırılan dönem Mısır, Yunan ve Roma uygarlıklarının eserlerinin yoğunlukla incelendiği dönemi tanımlamaktadır. Antik çağ sanatlarından elimize ulaşanlar çoğunlukla mimari ve heykel eserler olmuştur.

MÖ **110 ve 100 yılları** arasında belirgin şekilde ortaya çıkan Yunan Sanatı'nın ana teması, mitolojideki ve gündelik yaşamdaki insan figürüydü. Mimaride üst boyutlarda çok nitelikli eserler üreten Yunan uygarlığı, özellikle tapınak mimarisinde dünyadaki en önemli eserleri inşa etmişlerdir. MÖ **336 yılında** Makedonya Kralı Büyük İskender Orta Doğu ve Mısır boyunca devam edecek fetihlerine başladı. Büyük İskender, Aristo (Aristoteles) tarafından eğitim görmüş bilgili **bir kişilikti**, vizyon sahibi bir hükümdar olarak tarihin en büyük imparatorluğunu oluşturmayı, bir dünya hükümdarı olmayı hedefliyordu. Büyük İskender, Eski Yunan uygarlığının Doğu'ya yayılmasında etkili olmuş ve efsanevi bir kahramana dönüşmüştür.

İsa'nın doğumundan sonra ortaya çıkan, Mısır ve Yunan sanatının izlerini taşısa da sanat tarihine yeni boyutlar kazandıran bir diğer tarz ve yaklaşım, Roma sanatıdır. Önceleri Roma'da çalışan çoğu işçi, sanatkar ve zanaatkarın çoğu Yunanlıydı. Romalılar mimarlık ve mühendislik dalında çok ileriydiler. Yaşadıkları topraklarda arkalarından bıraktıkları , yollar, su kemerleri, hamamlar yüzyıllar boyu diğer uygarlıklar tarafından kullanıldı. Romalılar zaferlerini övünerek sergilemek, askeri başarıların öykülerini anıtlarlaştırmaktan hoşlanıyorlardı. Traianus, Dacia'da (şimdiki Romanya) yaptığı savaşların ve kazandığı zaferlerin resimli öyküsünü bir imgeye dönüştürmek bir çeşit somutlaştırmak istiyordu, bu yüzden MÖ 113'te Traianus sütunu inşa edildi.

Kitlelerin tarih içindeki toplumsal yapılarda önemli belirleyicilerden biri olan "din" olgusu, Doğu Roma İmparatorluğu, sonraları etkin, güçlü bir konuma gelen ve Bizans olarak anılan uygarlıkla birlikte belirginlik kazandı. Bizans sanatının en belirgin, öne çıkan özelliği din ve özelde ise Hıristiyanlıktı. Hazreti İsa'nın öğretisi yaygınlık kazandıkça, bu öğretiyi yaymak ilahi, ruhani ve tapılası kılmak sanatçıların ana konularını oluşturmaya başlamıştır. Tüm Avrupa'da gelişen sanat anlayışları birbirlerinden etkilenerek yeni açılımlar ve tarzlar yaratmaya devam ettiler. IX. ve X. yüzyılda Bizans Sanatının ardından "Romanesk" akım ve bunu takiben "Erken Gotik" ve "Gotik" tarzlar belirginleşmeye başladı. "Romanesk" uslub özellikle mimaride, gotik öncesi dönemde etkisini göstermiştir. Mimaride pencereler küçüktür, içerisi az ışık alır, kalın duvarlar tavanın taşıyıcısı olarak kullanılmış ve bina yapıları genel anlamda dışa kapalı olarak kurgulanmıştır.

Gotik ve Erken Rönesans sonrası ortaya çıkan başka bir yaklaşım daha insanoğlunun görsel dünyasına yeni imgeler yarattı. Artık Rönesans ile kendini ifade etmeye çalışan bir yeniden doğuş ruhu hakimdi, Rönesans özellikle etkin olarak bir tarz olarak hissedilirken, Avrupa'nın farklı kesimlerinde sanatçılar tarafından çeşitli şekilde bu çağın anlayışına uygun sanat eserleri üretilmeye başlandı. Rönesans İtalya'da doruklara ulaştı. Resim sanatında bu yenilikler ortaya çıkarken Heykel sanatında da Donatello ve Michelangelo gibi sanatçılar yüzyıllar boyu

kendinden söz ettirecek eserler üretti. Rönesans heykeli insanı ele alış konusunda yenilikler getirdi. Mona Lisa; Tarifi mümkün olmayan bir yüz ifadesi ve Leonardo'nun kendi tanımıyla bir "ruh nesnesi" olan bu eser yüzyıllar boyu insanoğlunu büyülemeye devam etti. Sanat tarihinin **en çok** bilinen ve merak edilen eserlerinden biridir Mona Lisa (La Gioconda veya La Joconde olarak da bilinir). Rönesans sanatına damgasını vurmuş bir diğer sanatçı da Michelangelo'dur. Michelangelo da devrin tüm sanatçıları gibi bir usta-çırak eğitimi almış, Ghrilandaio'nun atölyesinde çalışmıştır. Michelangelo, İnsan vücudunu en güzel ve yetkin bir biçimde ifade edebilmenin yollarını araştırmış bir sanatsal kişilik olarak Rönesans'a damgasını vurmuştur.

Rönesans'a bağlantılı olarak gelişen Maniyerizmin ayırt edici tavrı çalkantılı yapısıyla, doğaya aykırı bir tasvir özelliğidir. Yapaylığa keskin bir vurgu yapılmış, tasarlanmış form üslubu bu sanat akımına adını vermiştir. Maniyeristlerce yaratılan düşünsel dünyalar 1600'lere doğru doruklara ulaştı ve El Greco bu tarzın en yetkin örneklerini verirken XX. Yüzyıl sanatını da derinden etkiledi. Resim aynı zamanda bir çeşit ışığa hükmetme, onu yöneterek, istenen etkiyi oluşturma sanatıdır. Biçimleri oluşturmada en basit yöntem kenar çizgilerini ortaya koyarak genel imgeyi yaratmaktır. Ardından gereken, boyutluluk duygusu biçimin bir form olarak algılanabilmesini sağlamak için ışık-gölge kullanarak tonlanması ve boyutlanmasıdır.

Sanatta Yeni Ufuklar

Bu bölümde, insanın yaratma heyecanı ve enerjisinin nasıl şekillendiğini, sanatın nasıl yapı değiştirdiğini, arayış ve devrimlerin nasıl ürüne dönüştüğünü gözlemledik. Son yüzyıllarda sanat alanında ortaya çıkan en belirgin tavır, sanatçının kendi bireysel duygularını daha öne çıkarması ve toplumun bir parçası olarak tepki veren bir organizmaya dönüşmesidir. Artık sanatçı, kilisenin, kralın veya hükümdarın etkisinde ve emrinde çalışan **bir kişilik** olmaktan çok, özgür düşünce ve sanatsal fikrin yeşerdiği **bir kişilik** haline gelmiştir.

“Barok Sanat”, Avrupa’da yaygınlaşan, sanatta bir anlatım biçimi olarak ortaya çıkmıştır, ‘Barok’ kelimesi, Portekizce düzensiz inci anlamına gelen “barroco” sözcüğünden türemiştir. Barok sanat mimarlık, müzik, resim ve heykel sanatlarında Rönesans sonrası belirginleşmiş, XXVI. ve XVIII. yüzyıllar arasında oluşup şeklini almıştır. “Barok Sanat”, mimarlık, müzik, resim ve heykelin etkileyici temalar altında birleştirilmesi amacını gütmüştür.

Kuzey ülkeleri zengin bir resim geleneğine sahiptir. Barok dönemin bir diğer önemli ressamı da Rembrant’tır. Rembrant da Caravaggio ve Georges La Tour gibi ışık-gölge çalışmalarına, ışığın ve rengin, resimdeki derinliğine yoğunlaşmış bir ressamdır. Onun eserlerinde ışık, vurgulayan, ısıtan, derinleştiren, arıtan tinsel bir öge olarak karşımıza çıkar. Barok dönemin

bir diğer önemli ressamı da ispanyol asıllı Diego Velasquez'dir. Dönem sanatında yaygın bir yaklaşım, kralların saray ressamı seçmesi ve bünyelerinde çalıştırıp, maaşlı olarak sarayın himayesinde görevlendirmeleriydi.

Işığı resmin temel bir sorunu olarak betimleyip, eserlerinde bu konuyu kendinden önceki sanatçılara ilaveler yapma endişesiyle yorumlayan diğer dönem sanatçılarının başında, Jan Vermeer ve Jaquees-Luis David gelir. Farklı coğrafyalardan bu iki sanatçıyı buluşturan ortak nokta, ışık-gölge konusunu neredeyse tanımlı **bir kişisel** tarz gibi öne çıkarmalarıdır.

Toplumsal değişiklikler, halkın kendi kendini yönetme çabaları, başkaldırı ve özgürlüklerin peşinden koşan uluslar XIX.yüzyıl sanatını derinden etkiledi. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İngiltere teknolojide öne geçmiştir; bütün Avrupa sanayileşme atağına girişmiş, **1700 ve 1800 yılları** arasında bu hareketli ortamda Rokoko ve Neo Klasizm gibi akımlar Avrupa sanatında öne çıkmaktıdır. Bu süreçte 'Rokoko', 'Yeni Gerçekcilik', 'Romantizm', 'Oryantalizm' gibi akımlar ortaya çıkmış toplumsal değişimler Avrupa'da gözlenmeye başlamıştır.

Romantizmin duyguları ve sanatçının öz duygularını öne çıkaran tavrı, Avrupa'da farklı ülkelerde kendine taraftar bulurken, romantik ressamlar resimdeki duygusal yoğunluğu önemsediler, gökyüzünü, bulutların biçimlerini ve gölgelenişlerini kesik fırça vuruşları ve sıcak renkler kullanarak büyük bir ustalıkla betimlediler.

Karl Marks ve Frederich Engels gibi kuramcılar, sosyalizmi, romantik ütopyacılıktan çıkarıp bilime dönüştürmeyi amaçlamaktaydılar. Bu iki kuramcı da Kapitalizm'in sanayici bir zümreyi zenginleştirerek, kentli işçi (proletarya) sınıfını yoksullaştırdığını düşünüyorlardı. Bu kuram çerçevesinde, işçi sınıfının burjuvaziye başkaldırdığı ve üretim araçlarını kamusal-laştırdığı zaman, çoğunluğun ihtiyaçlarına hitap eden bir düzen kurulabilecekti. Dünya **bir kez** daha toplumsal bir değişim rüzgarına kapılmıştı, bu değişim kuşkusuz 'sanat' olgusunu da etkiledi. Sanat ve edebiyatta yoğunlukla XIX. yüzyıl ortalarında belirginleşmeye başlayan "Gerçekcilik" kavramı sosyal gerçeklikle ilgiliydi. İdeal ve estetik olandan çok gerçek olanı vermek amaçlanıyordu.

XIX. yüzyılın sanatta "Sürekli Devrim" çağı olarak da adlandırılmasının sebebi, artık akım ve tarzların eskisi gibi birkaç yüzyılda ortaya çıkmasından çok, kısa sürelerde karşılaşmamız olmuştur. Özellikle "İzlenimcilik" (Empresyonizm), modern sanatın doğuşunu müjdeleyen bir akım olarak anılmaktaydı. Bunun ana sebeplerinden biri daha önce olduğu gibi köklü geleneklere karşı geliştirdiği yaklaşımdır. Etki-tepki yasası sanat alanında da değerini yitirmeden yüzyıllar boyu sürmüştür. İzlenimcilik akımının önde gelen ressamlarından bazıları Pissarro, Manet, Degas, Sisley, Cezanne, Monet ve Renoir sayılabilir. İzlenimcilerin konularını çok farklı konular oluşturuyordu. İzlenimcilerden bazıları resmetme tekniğinde yenilikler denediler. Noktaların birleşimiyle biçimleri belirleyen 'Puantilizm'; insan gözünün, birbirine yakın duran ufak renk noktalarını birleşik görmesi esasına dayanmaktaydı. Bu tekniğini başarıyla kullanan ressamlar arasında Georges Seurat, Paul Signac, Camille Pissarro ve Henri-Edmond Cross öne çıkmaktadır.

İzlenimcilik (Empresyonizm) akımının sonrasında bu akıma bağlantılı yeni bir anlayış şekil buldu. Bu anlayış sonraları Yeni İzlenimcilik (Neo Empresyonizm) olarak anıldı. Bu anlayışa yakın olan sanatçıların başında Van Gogh, Cezanne, Seurat ve Gauguin geliyordu.

Yeni izlenimcilerin özellikle Van Gogh ve Seurat'ın bir ortak yanı da saf renkleri kullanarak bağımsız fırça vuruşları oluşturmak ve renklerin optik olarak titreşerek karışımındaki duygusal enerjiyi kullanmalarıydı. Bu ressamlar, ruhsal bir dışavurum-resmi ortaya koymuş, coşkulu, enerjik ve duygu dolu eserleriyle 'Modern' resmin temellerini atmıştır.

1907 yılında Pablo Picasso ve Georges Braque, tamamen yeni bir üslup geliştirdiler. Bu yaklaşım, Kübizm şeklinde adlandırılmış ve XX. yüzyıl sanatına damgasını vurmuştur. Picasso ve Georges Braque, hacimlerin iç içe geçtiği portreler, manzaralar, natüremortlar yapmakta, iki boyutlu olan tuvalin yüzüne doğada üç boyutlu (en, boy, derinlik) olan nesnelere çizebilmenin yeni yöntemlerini araştırıyorlardı. Perspektif kullanımı olmaksızın, resimde derinlik ve boyutluluk duygusu peşindeydiler, kimi zaman çizdikleri figürün etrafında dolaşarak farklı yön ve biçimleri, figürün hareketini de resme eklemeye çalışıyorlardı. Hatta bu süreci, yani "zaman" boyutunu da resme ilave etmek gibi iddiaları ağırlık kazanmıştır.

1900'lerin başında kendini belli eden Dışavurumcu sanatın amacı, sanatçının duyguları ve iç dünyasını renk, çizgi, düzlem ve kütle aracılığıyla dışavurmasını sağlamaktır. Bu duyguları daha iyi yansıtabilmek için sanatçının geleneksel kuralların dışına çıkarak bazen, gerçeğin biçimini bozma yöntemini kullanmasına imkan verir.

Dışavurumculuk, sanatçının öznel duygularına çok önem verir. Dünya'nın istikrarsız gidişatına bir tepki olarak şekillenmiştir. Salvador Dali, gerçeği somutlaştırılmış imgelerle ancak tamamen gerçeküstü bir dille sunuyordu Dali. Gerçeküstücülük (Sürrealizm) şeklinde anılan bu tarz, çok ilgi çekti.

Günümüz sanatı belki de hiç olmadığı kadar deneysel, hoşgörülü, açık ve yenilik peşinde bir anlayışa kavuşmuştur. Gelecekte sanat, ardındaki binlerce yıllık geleneğin gücüyle ancak yeniliklerin ve deneyselliğin enerjisiyle kendini şekillendirecektir.

Durağan ve Hareketli Görüntünün Öyküsü

İnsanoğlu tarihin **ilk günlerinden** beri ışık ve ışığın oluşturduğunu etkilerle ilgilenmiştir. MÖ 3000-**2000 yıllarına** tarihlenen mercek benzeri camlar önemli bulgulardır. MÖ **1000 yıllarında** ortaya çıktığı kabul edilen Gölge Oyunu da ışık yoluyla yüzey üzerinde nesnelerin hareketli gölgelerinin oluşturulmasıdır. Ayrıca Eski Mısırda gerçek hareketin belirli aşamaları, sanki dondurulmuş gibi resmedilmiştir.

Işık yoluyla yüzey üzerinde resim elde etmeyi sağlayan **ilk aygıt**, Karanlık Kutu (Camera Obscura) adlı içine ışık sızdırmayan dört tarafı kapalı bir kutudan oluşur. Bu kutunun bir yüzündeki ince delikten giren ışık yoluyla kutu içinde elde edilen resme, görüntü denir. Karanlık kutudan **ilk kez**, Çinli filozof Mo Ti MÖ 500'lerde söz etmiştir. Yine bu dönemde, Çinde ışığa duyarlı levhalar bulunmuştur. Ayrıca MÖ **113 yılında**, üzerinde bir resimli öykünün yer aldığı Traianus Sütunu dikilmiştir.

Antikçağın Romalı bilgini Plinius-Yaşlı MS I. yüzyılda, ışıktan etkilenecek rengi değişen maddelerden söz etmiştir. Aynı dönemde, Arap simyacı Câbir İbn Hayan ışığa duyarlı gümüş nitrat maddesini elde etmiştir. MS I. yy.da karanlık kutu Çin ve Arap dünyasında yaygın olarak kullanılmıştır. Bu dönemde, Arap bilim adamı İbnü'l-Heysem, karanlık kutunun bilimsel olarak ilk açıklamasını yapmıştır. Filippo Brunelleschi, üç boyutlu nesnelerin yüzey üzerinde ikiboyutlu olarak görülmesini sağlayan önemli bir deney yapmıştır (1425). Karanlık kutu 1400'lü yıllarda yaygınlaşmaya başlamıştır. Leonardo da Vinci, karanlık kutuyu kullanarak birçok bilimsel çalışma yapmıştır. Onun yaptığı önemli katkı, karanlık kutunun verdiği görüntünün sağ-sol olarak tersliğini ortadan kaldırmış olmasıdır. 1500'lü yıllarda ise karanlık kutunun verdiği görüntü, kağıt üzerinden çizilmeye başlanmıştır. Bu şekilde, ışık ve optik yoluyla resmetme düşüncesi ortaya çıkmıştır. Karartılmış bir ortamda, fener benzeri bir aygıt içine yerleştirilen camın üzerindeki resim, **defalarca** büyütülerek beyaz bir perde üzerinde gösterimi 1700'lerde başlamıştır. Bu aygıtın adı Büyülü Fenerdir. Karanlık kutunun tersi bir sisteme göre çalışan bu aygıt, insan eli olmadan izdüşüm yoluyla yüzey üzerinde görüntü üretmenin yolunu açmıştır. Bu aygıtı kullanarak yapılan gösteriler yaygınlaşmıştır. Aynı yıllarda, J. Heinrich Schulze, pozlama yoluyla yüzey üzerine lekeleri ve şekilleri resmetmiştir.

Karanlık kutunun verdiği görüntü ve ışığa duyarlı maddeleri kullanarak yüzey üzerine görüntü kaydedilmesiyle ilgili buluşu, **1827 yılında** Niepcehore Niepce, gerçekleştirmiştir. Le Grasda Pencereden Görünüm adlı helyografiyi, **1827 yılında**, karanlık kutu yoluyla ışığa duyarlı levha üzerinde, **sekiz saat** pozlama ile elde etmiştir.

İnsanın görme sisteminin nasıl çalıştığıyla ilgili bilgiler ışığında, 1800'lü yıllarda çeşitli aygıtlar geliştirilmiştir. Bir nesne görüldüğünde, ağtabaka üzerindeki bu nesnenin görüntüsü bir süre kalır. Yani ağtabaka üzerindeki görme bir süre daha devam eder. Buna Görmenin Sürekliliği kuralı denir. Bu şekilde durağan resimler belli bir süreyle arka arkaya gösterildiğinde, gerçek olmayan bir hareket ortaya çıkar. Thomitop, Stobskop, Faraday Tekerleği ve Zoetop durağan resimleri hareketlendirmeye yönelik aygıtlardır.

Fotoğrafın bulunuşunu izleyen günlerde (1827) bu amaca yönelik olarak Dagerreyotip ve Kalotip buluşları gerçekleştirilmiştir. Bunlar, fotoğrafın resmetme tekniğinin yeni yöntemleridir. Kalotip yöntemiyle fotoğraf, negatif bir görüntüden mekanik olarak çoğaltılabilir olmuştur. 1850'li yılların ikinci yarısından itibaren, bu yeni resmetme tekniğinin kendine özgü özellikleriyle fotoğrafın sanatın ortamındaki ürünleri ortaya çıkmıştır. Bu anlamda; Nadar, Julia M. Cameron, Oskar G. Rejlander'in çalışmaları belirleyici olmuştur.

Bir hareketin aşamaları **1877 yılında** fotoğraf yoluyla tek tek kareler olarak tespit edildi. Yine bu yıllarda fotoğrafın durgun karelerinden yanlısına hareket oluşturmaya yönelik çalışmalar sonunda, Lumiere Kardeşler (1895) sinematograf adlı bir buluş gerçekleştirildi. Bu şekilde büyüdü fenerin bir devamı niteliğinde, beyaz perde üzerinde hareketli görüntüler gösterilmeye başlandı.

Anadolu topraklarında ilk sinema gösterisi İstanbul'da **1897 yılında** yapılmıştır. George Melies ve Edwin S. Porter tarafından üretilen filmler sinemanın gelişmesini sağlamıştır. Porter'ın **1903 yılında** gerçekleştirdiği Büyük Tren Soygunu sinemanın kendine özgü dilini ortaya koyma açısından önemlidir.

1900'lü yılların başında D.W. Griffith sinemanın kendine özgü anlatım dilini ortaya koyan filmler çekmiştir. Bunların en önemlisi Bir Ulusun Doğuşu (1915) adlı filmidir. Aynı yıllarda 1917 Devrimi sonrası Sovyetler Birliğinde sinemanın sanatın ortamındaki yerini belirleyen çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Lev V. Kuleshov, sinemada kurgu kavramını teknik, içerik ve sanatsal olarak tanımlayan çalışmalar yapmıştır. Bu şekilde sinemanın kurgu yönüyle öykü anlatma biçiminin temelleri belirlenmiştir. Bu dönemde Türkiye'de ilk uzun metrajlı film çekimleri başlamıştır.

Ülkemizdeki ilk sinema çalışmaları ise tiyatrocusu Muhsin Ertuğrul tarafından yürütülmüştür. Bu yıllarda fotoğraf alanında da sanatsal çalışmalar ve yeni arayışlar yaygınlaşmaya başlamıştır. Osmanlı topraklarında da dönemin padişahları fotoğrafçılara ülkenin sosyal yaşamını yansıtan fotoğraflar çekirtmişlerdir.

Sinemanın sanatın ortamındaki yerini çektikleri filmlerle belirleyen usta yönetmenler; Sergei Mikhailovich Eisenstein ve Orson Welles olmuştur. Eisenstein'in Potemkin Zırhlısı (1925) ve Welles'in Yurttaş Kane (1941) filmleri sinemanın başta optik olmak üzere kendine özgü anlatım dilini ortaya koyan iki başyapıttır.

1900'lü yılların başından itibaren, hem siyah-beyaz hem de renkli fotoğraf alanında önemli gelişmeler olmuştur. Fotoğraf toplumsal yaşamın her alanına girmiştir. Bu dönemde bir taraftan da fotoğrafçılık önce elektronik daha sonra ise sayısal teknolojilerle birleşerek gelişmiştir. Yirmi birinci yüzyılda, fotoğraf ve film, sayısal ve bilgisayar teknolojileriyle birleşerek yeni bir döneme doğru evrilmiştir. Artık fotoğraf ve film tek ortamlar olarak değil melezleşmiş ortamların bir parçası olarak gelişmektedir.

Görsel Okuryazarlık

Görsel okuryazarlık ile ilgili tartışmaların insanın kendini ifade etmeye çalışması ve kendi hikâyesini anlatmaya çabalamasının tarihi ile paralel olduğunu söyleyebiliriz. İnsan, günlük hayatı içerisindeki deneyimlerini, korkularını, heyecanlarını, mutluluklarını ve daha birçoğunu belli bir anlatım içerisinde gerçekleştirmeye çalışmıştır. İnsanoğlu kendini ifade etmeye ilişkin çabasını sürdürdükçe bir yandan da bu ifadelerin karşılığı olan "anlamları" çözebilmek, anlayabilmek ve tartışabilmek de onun için önemli hale gelmiş. İşte bu yüzden görsel okuryazarlığın temelini ve sürecinin insanın tarihiyle beraber başladığını ve şekillendiğini söyleyebiliriz. İnsanın yaşantısındaki ilerleyişi süresince ve yaşanan kültürel gelişmeler sonucunda en önemli aşamalardan birinin yazı olduğunu görüyoruz. Yazıya ilişkin ilk çalışmalar küçük kil tabletler üzerinde yer alıyor. Ticari kayıt için ilk yazıların İsadan önce ikinci yüzyılda kullanıldığını ve bunun için kil tabletlerden yararlandığını anlıyoruz. Zaman sürecinde görsel okuryazarlık açısından karşımıza farklı örnekler çıkıyor. Farklı malzemelerden yararlanılarak hazırlanan kağıtlar, görsel yol göstericiler olarak haritalar ve farklı yüzeylerde tasarlanmış çizimler ile resimler tarih içindeki yolculukta yerlerini alıyor. Örneğin, XV. yüzyıla geldiğimizde

Gutenberg matbaasının varlığına tanıklık ediyoruz. Hareketli parçalar ile yazı baskısını **ilk defa** gerçekleştirmesini sade bir teknik ilerleme olarak değerlendirmemiz bu gelişmenin doğurduğu sonuçları değerlendirmemiz açısından son derece basit kalacaktır. İşte bu yüzden görsel okuryazarlık olarak tanımlamaya başladığımız bir değerlendirme yaklaşımından yararlanıyoruz. Gutenberg örneğine özgün olarak ifade edecek olursak Gutenberg'in oluşturduğu sistem sayesinde görsel bir malzemenin birçok baskısının yapılabilmesinin imkanı ortaya çıkmıştır. Teknik değerlendirmenin ötesinde inceleyip tartıştığımızda ise anlatımın ve ifade edişin teknik bir imkan le çoğaltılabilir hale geldiğini, ilk baskıların da dini kitaplar olduğunu düşünecek olunca dinin yaygınlaşmasında matbaanın önemini anlamaya başlıyoruz. Daha da ötesinde, okuryazarlığın artması, özgür düşüncenin yaygınlaşması, bilimsel çalışmaların gelişerek daha geniş kitlelere ulaşması gibi daha birçok toplumsal değişim ve gelişmeye de aracılık ettiği sonucuna da varabiliyoruz.

Elbette, görsel okuryazarlık açısından yazının ve çoğaltılabilmesinin ötesinde değerlendirilmesi gereken başka öğelerden de söz etmek gerekir. Bir an için yazıların olmadığını düşünelim. Rehberlik edecek açıklamaların, farklı anlatım tarzlarının ve vurguların olmadığını ve elimizdeki tek malzemenin bir takım görseller ile sınırlı olduğunu düşünelim. Sadece görsel işaretleri takip etmek zorunda olduğumuz bir dünyadan bahsediyor olurduk. Görsel olarak nitelendirebileceklerimiz; fotoğraf, çizim, yazı, grafik, resim, görüntü ve daha birçok farklı öğe olabilir.

Tarihi olayları hatırlamada, hafızalarda anahtar görevi gören görsellere neredeyse hayatımızın her anında rastlıyoruz. Görsellerin anlaşılabilmesi üzerine yaklaşım geliştirmeye çalışıyoruz. Bu yaklaşım çabamızı da görsel okuryazarlık kavramı içersinde değerlendiriyoruz. Aynı zamanda, görsellerin belli bir yüzey üzerinde yer alıyor olması nedeniyle de araçları ve ortamları da değerlendirmelerimizin içine alıyoruz. Bu tartışma ve değerlendirmeler içersinde görsel bir çağda veya ekran çağında yaşadığımız değerlendirmesinde bulunabiliyoruz. Görsel öğeler ile bir çağda yaşadığımızı ifade ederken görsel iletişimin de görsel öğeler kullanılarak mesaj yollama ve alma süreci olduğunu hatırlatmamız gerekir.

Bu süreç içersinde hareketli görüntüler, fotoğraflar, bilgisayarlar, internet, yazılar ve daha birçoğunun bir arada, iç içe olduğu bir dünyadan bahsediyoruz. İçinde olduğumuz bu dünyada bilginin görselleştirilmesi, görselleştirilmiş bilginin iletişim içinde yer alması ve elbette anlaşılıp yorumlanabilmesi de gerekmektedir. Görsel okuryazarlık da bu tür ihtiyaçlara ve değerlendirmelere yönelik olarak ortaya çıkıyor. Sonuçta, görsel okuryazarlığı, algılama, kavramlaştırma, görsel ve dilsel dizinde daha derinlemesine bir boyut ve ölçek kazanma süreci olarak belirginleşiyor.

Sayısal Görsel Yaşam

Kitle iletişim araçlarının gelişimi, toplumları yeni bilgi edinme biçimleriyle tanıştırmıştır. Kitabın gelişimi okuryazarlığın artmasına, televizyonun hayata girmesi görsel algının güçlenmesine sebep olmuştur.

Yazı bilgiyi taşıyan bir kodlama sistemidir. Yazının taşındığı malzemeler ise tarih boyunca değişiklikler göstermişlerdir. Dikili taş ve kil tabletlerde hayat bulan yazı, papirüs ve parşömentle varlığını sürdürmüştür, sonrasında kağıdın gelişimi ile kitap biçiminde yayılmaya ve bilgiyi yaymaya devam etmiştir.

Kitabın yaygınlaşması adına önemli gelişmelerden biri 1450'de Gutenberg'in Çinlilerin daha önceden geliştirmiş olduğu bir tekink olan tipografik baskı tekniğini geliştirmesi olmuştur. Bundan yaklaşık **400 sene** sonra Ottmar Mergenthaler'in geliştirdiği Linotype makinesi ise dizgi ve baskıyı kolaylaştırmış ve önemli gelişme sağlamıştır. Bu gelişmeler ile birlikte kağıdın daha ucuz ve seri olarak üretilmesi kitap üretimine de yansımış ve kitap bilgiyi yaymak adına en önemli araç haline gelmiştir.

1920'li yıllarda elektromanyetik dalgaları sese çeviren radyonun hayata girmesi ve 1930'larda televizyonun elektronik eşya olarak satılmaya başlaması ile yazı ses ve görüntü ile birleşmiştir. Televizyon, görüntülerin karşı konulamaz gücü ile bir kültür haline dönüşmüş, insan hayatını yeniden tanımlamıştır. Televizyon kültürünün yaygınlaşmasının ardından basılı yayınlarda da görsel ağırlıklı çalışılmaya başlanmış, yazı azalmış, görseller çoğalmıştır. Tüketime yönelik reklamlar da görüntünün gücünden faydalanmaya başlamıştır.

1970'lerden itibaren yaygın olarak kullanılmaya başlayan bilgisayarlar ile dijital çağ başlamış, masaüstü yayıncılığın gelişimi hızlanmıştır. Geliştirilen yazılımlar ve donanımlar yayınlama gücünü herkesin ulaşabileceği noktaya doğru taşımaya başlamıştır.

1980'lerde kullanılmaya başlayan internet ile dünyayı dijital olarak birbirine bağlayan dev bir ağ oluşmuş, haberleşme ve bilgi alışverişi daha da hızlanmıştır.